

ESG-ПРИНЦИПИ І ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК ІНСТРУМЕНТИ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Вінницький національний технічний університет¹

Анотація

Проаналізовано зміст концепцій сталого розвитку, циркулярної економіки, ESG-принципів в діяльності підприємств. Ідентифіковано, як управлінські практики на основі ESG-принципів співвідносяться з цілями сталого розвитку ООН і циркулярною економікою. Визначено роль ESG-парадигми в діяльності українських підприємств в умовах війни. Обґрунтовано доцільність поєднання елементів циркулярності бізнес-моделі підприємства й ESG-принципів для досягнення цілей сталого розвитку.

Ключові слова: управління підприємством, корпоративне управління, ESG-принципи, сталий розвиток, циркулярна економіка

Abstract

The article analyses the content of the concepts of sustainable development, circular economy and ESG principles in the activities of companies. The article identifies how management practices based on ESG principles relate to the UN Sustainable Development Goals and the circular economy. The role of the ESG paradigm in the activities of Ukrainian enterprises in the conditions of war is determined. The expediency of combining the elements of circularity of the enterprise business model and ESG principles to achieve the goals of sustainable development is substantiated.

Keywords: business management, corporate governance, ESG principles, sustainable development, circular economy

Вступ

Парадигма ESG (Environmental, Social, Governance) набуває все більшого значення в господарській діяльності підприємств, оскільки стейкхолдери надають перевагу підприємствам і компаніям зі сталими та етичними практикам ведення бізнесу. Суб'єкти господарювання здійснюють ESG-трансформацію, аби задовольнити споживчий попит, зменшити ризики, пов'язані зі зміною клімату та соціальними проблемами, а також відповідати більш суворим нормам екологічного, трудового, фінансово-податкового законодавства різних країн. Інституційні інвестори приділяють все більше уваги факторам ESG, що робить дотримання цих стандартів для залучення інвестицій вкрай важливим для бізнесу. Зосередженість на побудові сталих ланцюгів постачання, залученні працівників та позитивній репутації бренду мотивує компанії до впровадження ESG-практик. Крім того, узгодження принципів ESG з цілями інновацій та ефективності сприяє довгостроковій економії витрат і поліпшенню операційної діяльності підприємств і компаній. Таким чином, інтеграція стандартів ESG в роботу вітчизняних підприємств є стратегічною відповіддю на мінливу динаміку ринку, регуляторний тиск і визнання бізнес-переваг, пов'язаних зі сталим розвитком.

Результати дослідження

Метою цієї роботи є дослідження взаємозв'язку між ESG-принципами, цілями сталого розвитку ООН, концепцією циркулярної економіки.

ESG розшифровується як «екологічна, соціальна та управлінська відповідальність» і є системою нефінансових індикаторів для оцінки впливу діяльності компанії на навколишнє середовище, а також на соціальні та промислові спільноти, частиною яких вона є [1].

У своєму розвитку принципи ESG пройшли шлях від бажаного елемента в діяльності суб'єктів господарювання до бізнес-імперативу, значення якого лише зростатиме - сьогодні, завтра і в майбутньому.

Абревіатура, яку ми знаємо сьогодні, ESG, сформувалася після публікації ООН у 2005 році програми «Принципи відповідального інвестування» (Principles for Responsible Investing, PRI), де банкам, компаніям і дослідникам, які займаються питаннями сталого розвитку, було запропоновано спосіб для взаємного узгодження дій в галузі корпоративного управління компаніями зі збалансуванням інтересів стейкхолдерів.

Літера «Е» в ESG означає екологічні питання, особливо ті, які чинять фінансовий вплив на компанії, а їхні інвестори знають про них і дуже уважно ставляться до свого інвестиційного портфеля. Інвестори

приділяють все більше уваги таким питанням, як зміна клімату, забруднення, енергоефективність, свідоме використання води, дефіцит ресурсів та потенційні екологічні ризики, щоб підвищити обізнаність про відповідні питання та вплинути на розкриття інформації.

Негативні наслідки для компаній, які не управляють екологічними ризиками, включають збільшення витрат (наприклад, необхідність очищати дамби, що руйнуються, або локалізувати розливи нафти), репутаційні збитки внаслідок інцидентів із забрудненням, а також судові витрати, які можуть призвести до паралічу діяльності та шкоди для репутації бренду.

Включення екологічних чинників у стратегію компаній забезпечує ефективне використання ресурсів і скорочення витрат, а впровадження інноваційних рішень створює конкурентні переваги. Екологічний аспект передбачає вимірювання впливу компанії на живі та неживі природні системи, включаючи повітря, воду, землю та екосистеми. Ці фактори також вказують на те, як компанія застосовує найкращі практики управління, щоб уникнути екологічних ризиків і скористатися можливостями, які генерують акціонерну вартість.

Літера «S» в ESG означає соціальний фактор. Хоча останніми роками увага до принципів ESG зростає, дослідники і практики все ще намагаються дійти згоди щодо того, як фактор «S» має вплинути на оцінку компаній й інвестиційні рішення. Компанії досягли значних успіхів у розкритті інформації про свій вплив на навколишнє середовище та стандарти управління, тоді як їхній соціальний вплив та вимірювання результатів діяльності є відносно слабкими. Це можна пояснити нагальністю питань, пов'язаних зі зміною клімату, та покращенням контролю за корпоративним управлінням ще до фінансової кризи 2008 року, що призвело до того, що фактор «S» залишився в тіні.

Однак в умовах COVID-19 соціальний аспект опинився в центрі уваги і зараз привертає набагато більше уваги інвесторів, ніж раніше. Конфігурація кризи, яка була викликана пандемією, не має аналогів, і фактори, пов'язані з «S», у постпандемічний період є одними з найактуальніших питань для компаній у всьому світі. Невизначене майбутнє впливатиме на репутацію компанії в залежності від того, як вона буде взаємодіяти зі своїми стейкхолдерами і як вона буде чітко і прозоро ставитися до виконання своїх соціальних функцій.

Інвестори вважають, що «S» найскладніше аналізувати, вимірювати та інтегрувати в інвестиційні стратегії. Якісна природа соціальної результативності та широкий спектр пов'язаних з нею питань ускладнюють досягнення консенсусу в галузі. Тому її часто розглядають як проміжну ланку між «E» та «G», а брак даних та неузгодженість у соціальній звітності компаній породжує невизначеність.

Літера «G» означає корпоративне управління і в першу чергу описує системи, які компанія використовує для узгодження конкуруючих вимог різних зацікавлених сторін, включаючи працівників, клієнтів, постачальників, акціонерів, фінансові інституції та громадськість.

Через цей процес забезпечується основа для досягнення цілей компанії, охоплюючи всі аспекти організаційної поведінки, такі як вимірювання результатів діяльності, планування, управління ризиками та корпоративне розкриття інформації. В цілому, це забезпечує належний нагляд для забезпечення довгострокового створення цінності в умовах сталого розвитку з належним врахуванням інтересів усіх стейкхолдерів.

Власне корпоративне управління завжди було важливою темою, перш ніж набуло додаткового значення в ширшому контексті ESG. Тому серед факторів «E», «S» і «G» його можна вважати найбільш важливим з точки зору результативності, оскільки воно визначає загальну мету і стратегію компанії, а також те, як пом'якшуються ризики. Якщо компанія не почне з фактора «G», інші проблеми не будуть ідентифіковані або керовані, тому їх буде важче вирішити, якщо виникне кризова ситуація.

Отже, «G» в ESG вважається обов'язковим елементом будь-якого процесу комплексної перевірки, а деякі інвестори приділяють йому все більше уваги як основному компоненту власного підходу до прийняття інвестиційних рішень. Крім того, дані про управління, на відміну від екологічних чи соціальних даних, накопичувалися довше, а норми та стандарти щодо того, що включає в себе належне управління, широко обговорювалися і щодо них існує широкий консенсус в наукових і ділових колах. Зрештою, управління можна розглядати як якість лідерства, а лідерство має важливе значення, особливо під час криз.

Термін «сталий розвиток» був введений у науковий обіг і практичний вжиток Міжнародною комісією з навколишнього середовища та розвитку (Комісія Брунтланд) у 1987 році. Сталий розвиток - це такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

У вересні 2015 року відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку у Нью-Йорку, під час якого було затверджено 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) в документі «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [2]

Все більше компаній враховує ЦСР при розробці бізнес-стратегій. Навіть незважаючи на те, що вони не зобов'язані впроваджувати їх юридично, бізнес починає усвідомлювати довгострокові переваги прагнення до цих цілей. Мотивацією для прийняття зазначених цілей є той факт, що компанії впливають на екологію, суспільство, державу, але і зазнають зворотнього, не завжди конструктивного, впливу. А це означає, що

глобальна сталість також відповідає їх інтересам, і компанії, які не дотримуються цілей сталого розвитку, ризикують своїм корпоративним іміджем і втратою клієнтів, інвесторів, інших стейкхолдерів.

Хоча і ЦСР, і стандарти ESG спрямовані на досягнення довгострокового сталого зростання, між ними є різниця (табл. 1)

Таблиця 1 Цілі сталого розвитку vs ESG-принципи

Цілі сталого розвитку ООН	ESG-принципи
- ширші за обсягом і складаються з 17 цілей, які спрямовані на вирішення глобальних таких як бідність, нерівність та зміна клімату до 2030 року;	- орієнтовані на екологічний, соціальний та управлінський вплив бізнесу на навколишнє середовище, соціальну сферу та управління;
- стосуються всіх, включно з державними та недержавними суб'єктами;	- застосовуються насамперед до бізнес-сектору, компаній та інвесторів;
- є прийнятою на глобальному рівні системою цілей.	- не мають стандартизованої загальної системи показників;
	- можуть розглядатися як один з методів для досягнення ЦСР.

Отже, ключова відмінність між ESG та сталим розвитком полягає в тому, що ESG - це конкретний інструмент, який використовується для вимірювання результатів діяльності компанії, тоді як сталий розвиток - це концепція, що охоплює цілу низку відповідальних бізнес-практик. Показники ESG використовуються для оцінки діяльності компанії в конкретних сферах, таких як викиди вуглецю, збереження біорізноманітності та інклюзивність, а також оплата праці керівників. З іншого боку, сталий розвиток охоплює низку тем, таких як управління ланцюгами поставок, залучення зацікавлених сторін та розвиток громад.

Слід зазначити, що згідно з [3] у США концепція ESG значною мірою відрізняється від поняття сталого розвитку, оскільки стосується передусім діяльності, пов'язаної з фінансами. Натомість у Європі концепція ESG значною мірою інтегрована з поняттям сталого розвитку, де ESG більше не стосується виключно задоволення потреб у даних і звітності учасників фінансових ринків та інших зацікавлених сторін.

У опитуванні PwC [4] глобальні інвестори назвали результати, пов'язані з ESG, такі як ефективне корпоративне управління та скорочення викидів парникових газів, одними з п'яти основних пріоритетів для бізнесу. Але 81% з них заявили, що погодяться на зниження прибутку лише на 1 відсоток або менше для досягнення цілей ESG - як тих, що мають стосунок до бізнесу, так і тих, які мають сприятливий вплив на суспільство. Близько 50% інвесторів із цієї групи взагалі не допускали зниження прибутку.

Для керівників компаній і рад директорів така розбіжність з інвесторами створює дилему: чи може їхня компанія забезпечити бажаний для інвесторів результат і водночас дотримуватися чіткої ESG-стратегії? Для цього згідно з [4] компаніям необхідно знайти правильний баланс між короткостроковими вимогами до продуктивності та інвестиціями, необхідними для досягнення довгострокових цілей ESG. Безсумнівно, коли компанії інвестують в ESG-ініціативи (наприклад, у технології та системи, необхідні для підтримки майбутніх нормативних вимог і будь-яких прийнятих ними зобов'язань щодо вуглецевої нейтральності), вони можуть зіткнутися з опором і короткостроковими коливаннями цін на акції на фондових ринках.

Але в довгостроковій перспективі, оскільки зміна клімату дедалі більше впливає на збереження вартості та здатність забезпечувати стійкий прибуток, загальна накопичена вигода від відмови від інвестицій в ESG буде значно нижчою, ніж успішний підхід до ESG. Ключовим моментом є визначення переконливого довгострокового шляху ESG-розвитку для створення вартості у рамках короткострокових ключових показників ефективності, які відповідають очікуванням інвесторів. В такому разі циркулярна економіка може допомогти урівноважити інтереси зацікавлених сторін компанії. Зазначена економічна модель передбачає максимально ефективне використання ресурсів та мінімізацію відходів шляхом заохочення таких практик, як переробка, повторне використання та відновлення. На відміну від традиційної лінійної економіки, яка працює за принципом «взяти, зробити, утилізувати», циркулярна економіка спрямована на створення системи замкненого циклу, в якій продукти, матеріали та ресурси постійно повторно використовуються, відновлюються та переробляються. Метою є зменшення впливу на навколишнє середовище, збереження ресурсів і створення більш сталої та відновлюваної економічної системи.

В контексті ESG-трансформації циркулярна бізнес-модель сприяє підвищенню економічної цінності шляхом скорочення витрат сировини, вивільнення робочого капіталу, генерації нових потоків

доходів, диверсифікації джерел отримання прибутку, утримання клієнтів завдяки задоволенню їх вимог щодо сталості економічного розвитку суспільства тощо.

Загалом ESG-парадигма розвитку підприємства ґрунтується на п'яти стовпах: екологічному менеджменті, менеджменті безпеки, менеджменті професійного здоров'я, соціальній відповідальності та екологічній відповідальності суб'єктів господарювання.

У 2022 р. війна, розв'язана росією проти України, стала чинником, який підняв ESG на новий рівень пріоритетів. Гуманітарна катастрофа, викликана вторгненням, акцентувала увагу на соціальному аспекті (S). Военний стан змусив бізнес переглянути свої управлінські підходи і приділити увагу етичним аспектам (G). Екологічна шкода, завдана конфліктом, підкреслила екологічний аспект війни (E). Важливо відзначити, що війна не призвела до відсування ESG на задній план, а навпаки — стимулювала обов'язкове врахування ESG-орієнтирів в управлінських рішеннях бізнесів та країни в цілому. Ці аспекти ESG також вплинули на національний план відновлення України після війни [5].

Разом з тим, в Україні наразі немає законодавчо закріплених вимог для визначення ESG-компліантності проєктів, впроваджуваних суб'єктами господарювання.

Для цього використовуються критерії та стандарти, розроблені міжнародними організаціями, які представлені на рис.1.

Рис. 1. Критерії та стандарти для визначення ESG-компліантності проєктів

Висновки

Отже, принципи ESG, цілі сталого розвитку ООН та циркулярна економіка концептуально спрямовані на підтримку сталого розвитку та відповідального корпоративного управління. Критерії ESG та принципи циркулярної економіки часто перегукуються з конкретними цілями сталого розвитку. Наприклад, фактори ESG, такі як відповідальне споживання та виробництво, співвідносяться з Ціллю сталого розвитку 12 (Відповідальне споживання та виробництво). Практики циркулярної економіки

сприяють досягненню ряду Цілей сталого розвитку, зокрема Цілей 9 (Промисловість, інновації та інфраструктура) та 13 (Дії щодо зміни клімату). Таким чином, ESG, цілі сталого розвитку та принципи циркулярної економіки є взаємодоповнюваними рамками, спрямованими на впровадження відповідальних та сталих практик в господарську діяльність підприємств, для розв'язання глобальних викликів. Інтеграція цих концепцій у бізнес-стратегії підприємств і компаній підвищуватиме економічну життєздатність підприємств та компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Rouen E., Sachdev K., Yoon A. The Evolution of ESG Reports and the Role of Voluntary Standards Working Paper 23-024 URL: Harvard Business School https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/23-024_5d9ec300-5c37-4cac-9edb-bcf59650ceb4.pdf
2. 3. The Sustainable Development Goals Report, 2019 // United Nations publication issued by the Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/The-Sustainable-Development-Goals-Report2019.pdf> (Дата звернення: 11.11.2023)
3. HSE consulting group URL: <https://www.hseinternational.com/news-insights/2021/7/is-esg-sustainability> (Дата звернення: 11.11.2023)
4. Gassmann P., Jackson-Moore W. The CEO's ESG dilemma URL: <https://www.pwc.com/CEO-ESG-dilemma> (Дата звернення: 11.11.2023)
5. Середа С. Кому і навіщо потрібна ESG-звітність під час війни URL: <https://mind.ua/publications/20257249-komu-i-navishcho-potribna-esg-zvitnist-pid-chas-vijni> (Дата звернення: 11.11.2023)

Благодир Лілія Миколаївна — канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, e-mail: blagodyr@vntu.edu.ua

Кириловський Сергій Олександрович — студент гр. МЗД-22 м, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет

Blagodyr Liliya M. - Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of Management, Marketing and Economics at Vinnytsia National Technical University, email: blagodyr@vntu.edu.ua.

Kyrylovskiy Serhii O - a student of the Department of Management, Marketing and Economics at Vinnytsia National Technical University.